

СУТНІСТЬ ТА ПРИНЦИПИ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

В статті досліджено сучасні трактування понять «економічна безпека» та «екологічна безпека». На основі визначення особливостей еколого-економічної безпеки сільськогосподарського виробництва уточнено сутність та принципи еколого-економічної безпеки розвитку сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: екологічна безпека, економічна безпека, сільськогосподарські підприємства, розвиток.

Постановка проблеми. Стратегія сталого розвитку економіки України визначається, перш за все, з позиції національної безпеки, взаємопов'язаними та взаємозалежними складовими якої виступають екологічна та економічна безпека. У свою чергу, продовольча безпека країни залежать від становлення еколого-економічної безпеки розвитку сільськогосподарських підприємств як основних виробників продовольства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Еколого-економічні аспекти функціонування сільськогосподарських підприємств досліджено у працях В.Г. Андрійчука, П.С. Березівського, О.О. Веклич, Н.В. Зіновчук, А.В. Чупіса та ін. Проблеми формування та встановлення ресурсо-екологічної та продовольчої безпеки досліджували П.А. Лайко, Л.Г. Мельник, В.М. Трегобчук, Є.В. Хлобистов, В.П. Щербань та ін. Водночас, наукові положення теоретичного та практичного значення щодо становлення еколого-економічної безпеки розвитку сільськогосподарських підприємств залишаються недостатньо визначеними.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення сутності та принципів еколого-економічної безпеки розвитку сільськогосподарських підприємств.

Для проведення дослідження необхідно вирішити такі завдання:

- узагальнити сучасні трактування понять «економічна безпека», «екологічна безпека»;
- визначити особливості еколого-економічної безпеки сільськогосподарського виробництва;
- уточнити сутність та принципи еколого-економічної безпеки розвитку сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі спостерігається різноманітне за критеріями трактування та визначення сутності економічної безпеки. На наш погляд, всі вони справедливі та мають свої особливі підходи до розуміння даного поняття.

Зокрема, С.М. Шкарлет зазначає, стан економічної безпеки на макрорівні залежить від динаміки процесу розширеного відтворення у контексті розвитку бізнес-клімату. Зацікавленість держави у довгостроковій економічній безпеці підприємств та установ є очевидною [1, с. 30].

С. Мочерний економічну безпеку вважає основою державного суверенітету. На думку науковця, «економічна небезпека є зворотним боком економічного суверенітету і

означає поступову втрату народом права власності на своє національне багатство, перетворення країни на сировинний придаток» [2, с. 4].

В.І. Мунтіян визначає економічну безпеку як стан захищеності життєво важливих інтересів держави від зовнішніх та внутрішніх загроз», при цьому науковець підкреслює, що «провідним завданням безпеки є захист від власної життєдіяльності, власного «гегемоністсько-силового мислення» [3].

У Методиці розрахунку рівня економічної безпеки України (затверджена Наказом № 60 Міністерства економіки України від 02.03.2007 р.) термін «економічна безпека» має таке значення: «Економічна безпека – це такий стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз і здатний задовольняти потреби особи, сім'ї, суспільства та держави» [4]. У даному документі також зазначено, що економічна безпека України є головною складовою національної безпеки держави. Економічна безпека передбачає не тільки підтримку економічного зростання виробничих систем, зайнятість населення, створення гідних умов життя, а й підтримку всіх екосистем [5, с. 495].

Існуючі теоретичні дослідження визначають екологічну безпеку як сукупність дій, станів, процесів, які прямо чи опосередковано не загрожують або не призводять до життєво важливих збитків природному середовищу, окремим людям і людству в цілому; систему станів, явищ та дій, що підтримують екологічну рівновагу як у будь-якому регіоні, так і на всій планеті на рівні, до якого може адаптуватися людство фізично, соціально, економічно, технологічно та політично [6, с. 54]. Екологічна безпека також визначається як «процес забезпечення стану захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства та держави від реальних або потенційних загроз, які створюються антропогенним або природним впливом на навколишнє природне середовище» [6, с. 26].

Екологічна безпека передбачає утримання природно-ресурсного потенціалу країни у такому стані, який забезпечував би виконання природним середовищем трьох груп функцій:

- 1) соціальних (забезпечення фізичного та морального здоров'я людини і її соціального розвитку);
- 2) екологічних (підтримка стійкого стану екосистем);
- 3) економічних (темпи використання відновлюваних природних ресурсів не повинні перевищувати темпи їх самовідтворення, а темпи використання невідновлюваних ресурсів повинні бути на рівні швидкості їх заміщення відновлюваними) [5, с. 504].

Складовими елементами екологічної безпеки у сільському господарстві є:

1. Екологічно чиста продукція – матеріали або продукти (харчового, технічного призначення), що не містять у собі шкідливих домішок у концентраціях, небезпечних для природного середовища, тварин і рослин, здоров'я людей. Надходження шкідливих речовин у навколишнє середовище теж цілком виключається.

2. Екологічно чисті ґрунти – такі, які не містять шкідливих елементів та їх сполук у кількостях, що загрожують стану ґрунтової біоти і здоров'ю людини.

3. Екологічно чисте виробництво – рівень організації виробництва, при якому встановлюється відповідність екологічним вимогам. Мається на увазі не тільки виробничий процес, а всі стадії життєвого циклу продукції, включаючи транспортування, обмін, споживання і утилізацію відходів [7, с. 126].

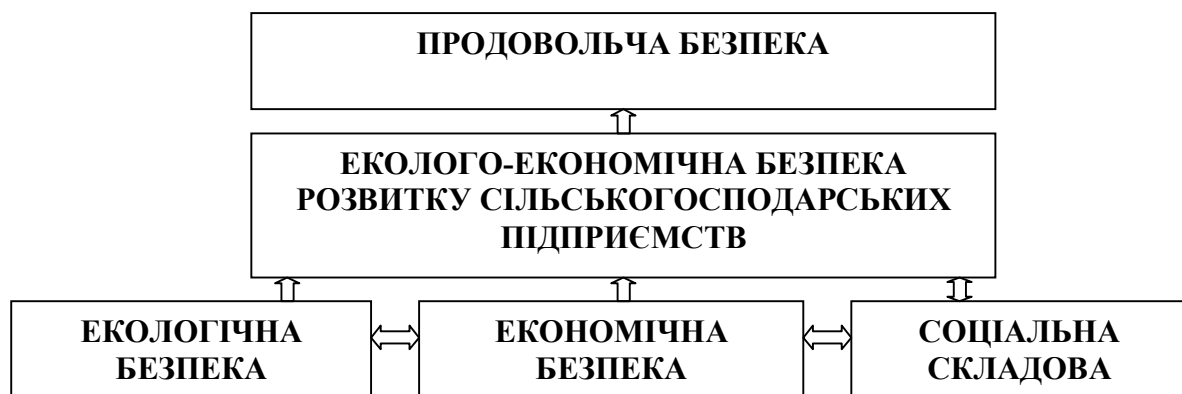
Ми вважаємо, що при реалізації стратегії усталеного розвитку екологічна безпека має бути забезпечена у першочерговому порядку. У подальшому будь-яка форма господарської діяльності, яка будь-яким чином (прямо або опосередковано) впливає на природне середовище, повинна регламентуватися державою для дотримання вимог

екологічної безпеки. Найбільше це стосується саме сільськогосподарської галузі, базою функціонування якої є навколишнє природне середовище (агросистеми).

За визначенням Л.Г. Мельника та Л. Хенса, «еколого-економічна безпека – це такий стан економіки та її базового природно-ресурсного потенціалу, при якому є сумісними характеристики економічної та екологічної безпеки» [5, с. 505].

Виходячи з наведених різними авторами визначень та міркувань, підсумовуючи характеристики економічної та екологічної безпеки, ми пропонуємо під еколого-економічною безпекою розвитку сільськогосподарських підприємств (як складової частини та передумови досягнення продовольчої безпеки) розуміти підтримку економічного розвитку сільськогосподарських підприємств з урахуванням вимог екологічної безпеки (екологічно чиста продукція, екологічно чисте виробництво, екологічно чисті агросистеми) з метою забезпечення населення якісним продовольством та покращення демографічної ситуації.

Відображенням даного визначення є схема еколого-економічної безпеки розвитку сільськогосподарських підприємств, представлена на рис. 1.

Рис. 1. Схема еколого-економічної безпеки розвитку сільськогосподарських підприємств

Джерело: власні дослідження.

Дотримання агроекологічних вимог у рослинництві та тваринництві; застосування агротехнологій, спрямованих на збереження та відтворення природних ресурсів у виробничому процесі; випуск екологічно чистої продукції, яка відповідає світовим стандартам якості; природоохоронна діяльність за рахунок державних та власних коштів підприємств; недопущення хімічного та радіаційного забруднення продуктів та ін. сприятимуть досягненню екологічної безпеки у сільськогосподарському виробництві.

Економічна безпека у даному разі буде визначатися: зростанням обсягів валової продукції; прибутковістю; фінансовою стійкістю; забезпеченістю матеріально-технічними ресурсами; кадровим забезпеченням; модернізацією виробництва та інноваційним розвитком; державною підтримкою екологічного підприємництва та ін.

Соціальна складова еколого-економічної безпеки має охоплювати: доступність продуктів харчування для усіх верств населення; збалансоване харчування; забезпечення необхідного для організму людини енергетичного рівня; покращення демографічної ситуації; соціальне забезпечення робітників та їх сімей; купівельну спроможність населення; відповідність продуктів харчування світовим стандартам якості; обов'язкову екологічну сертифікацію продуктів харчування; активну державну підтримку вітчизняних виробників сільгосппродукції; державний контроль за еколого-економічною діяльністю на всіх рівнях.

У контексті продовольчої безпеки, ми пропонуємо розвиток

сільськогосподарських підприємств розглядати як процес гарантованого забезпечення усіх членів суспільства високоякісними, екологічно безпечними та чистими продуктами харчування з метою задоволення фізіологічних потреб людини, підтримки фізичного та психічного здоров'я нації на умовах екологічно зрівноваженого використання, збереження та відтворення навколишнього природного середовища.

Такий розвиток може бути реалізований за умови досягнення еколого-економічної безпеки. Зі вступом України до Світової організації торгівлі (СОТ) такий процес є особливо актуальним, тому що сільськогосподарська продукція повинна забезпечувати не тільки внутрішні потреби у продовольстві, але й користуватися попитом, бути конкурентоспроможною на світовому ринку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, науково-методологічний підхід до проблеми досягнення еколого-економічної безпеки розвитку сільськогосподарських підприємств має бути системним, з урахуванням екологічних, економічних та соціальних чинників. Становленню еколого-економічної безпеки сприятиме формування відповідного організаційно-економічного механізму, що зумовлює необхідність подальших наукових досліджень у даному напрямку.

Список використаної літератури:

1. Шкарлет С.М. Роль і місце категорії «економічна безпека» в глобальній моделі національної безпеки держави / С.М. Шкарлет // Формування ринкових відносин в Україні: збірн. наук. праць. – 2007. – Вип. 8. – С. 23–31.
2. Мочерный С. Экономическая безопасность в контексте государственного суверенитета Украины / С. Мочерный, А. Плотников // Экономика Украины. – 1998. – № 4. – С. 4–12.
3. Мунтян В.І. Теоретичні засади економічної безпеки України: (засідання Круглого столу за темою «Національна програма забезпечення економічної безпеки в контексті стратегії соціально-економічного розвитку України» 01.11.2000 р. у Національному інституті україно-російських відносин РНБО України) [Електронний ресурс] / В.І. Мунтян // Режим доступу: http://www.niurr.gov.ua/ukr/conference/krug_stil_nov_2000/muntian.htm.
4. Методика розрахунку рівня екологічної безпеки України: наказ від 02.03.2007 № 60 [Електронний ресурс] / Міністерство економіки України. - Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=97980.
5. Социально-экономический потенциал устойчивого развития: [учебник / под ред. Л.Г. Мельника, Л. Хенса]. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2007. – 1120 с.
6. Качинський А.Б. Екологічна безпека України: системний аналіз перспектив покращення: [навч. посіб.] / А.Б. Качинський. – К., 2001. – 311 с.
7. Царенко О.М. Управління якістю агропромислової продукції: навч. посібн. [для студ. вищ. аграр. закл.] / О.М. Царенко, В.П. Руденко. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. – 431 с.

ХРОМУШИНА Л.А. СУЩНОСТЬ И ПРИНЦИПЫ ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье исследованы современные трактовки понятий «экономическая безопасность» и «экологическая безопасность». На основе определения особенностей эколого-экономической безопасности сельскохозяйственного производства уточнены

сущность и принципы эколого-экономической безопасности развития сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: экологическая безопасность, экономическая безопасность, сельскохозяйственные предприятия, развитие.

HROMUSHYNA L.A. THE NATURE AND PRINCIPLES OF ECOLOGICAL-ECONOMIC SECURITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

In the article the modern interpretation of the concepts of "economic security" and "ecological security". Based on the definition of features of ecological-economic security of agricultural production clarified the essence and principles of ecological-economic security of the development of agricultural enterprises.

Keywords: ecological security, economic security, agricultural enterprise, development.